

Atlas over danske saltvandsfisk

Havbars

Dicentrarchus labrax (Linnaeus, 1758)

Af Henrik Carl

Havbars på 31 cm fra fiskemarked på Sicilien, juli 2015. © Peter Rask Møller.

Projektet er finansieret af Aage V. Jensen Naturfond

AAGE V. JENSENS FONDE

Alle rettigheder forbeholdes. Det er tilladt at gengive korte stykker af teksten med tydelig kildehenvisning. Teksten bedes citeret således: Carl, H. 2019. Havbars. I: Carl, H. & Møller, P.R. (red.). Atlas over danske saltvandsfisk. Statens Naturhistoriske Museum. Online-udgivelse, december 2019.

STATENS NATURHISTORISKE MUSEUM
KØBENHAVNS UNIVERSITET

Systematik og navngivning

Havbarsen blev oprindeligt beskrevet under navnet *Perca labrax* – altså som tilhørende aborreslægten (og -familien). Nu regnes den til slægten *Dicentrarchus* Gill, 1860 (og barsfamilien, Moronidae). Denne slægt omfatter foruden den almindelige havbars også den plettede havbars (*Dicentrarchus punctatus*). De to arter har omtrent samme udbredelse, men den plettede havbars er en lidt sydligere art med nordgrænse ved Den Engelske Kanal. I ældre litteratur ses havbarsen bl.a. under de videnskabelige navne *Labrax vulgaris*, *Labrax lupus*, *Morone labrax* og *Roccus labrax*. Særligt det sidstnævnte navn blev brugt i dansk fiskelitteratur helt op til 1980'erne.

Det officielle danske navn er almindelig havbars, men i de fleste sammenhænge kaldes den blot havbars eller bars. Krøyer (1838-40) brugte navnet almindelig bars, og det navn er også gentaget i flere senere bøger helt frem til 1990'erne. I en periode var det også blandt specielt lystfiskere almindeligt at bruge navnet havaborre, men det navn bruges nu sjældnere. Det er også misvisende, da arten ikke tilhører havaborrerne (familien Serranidae). Det videnskabelige slægtsnavn *Dicentrarchus* betyder ”med dobbeltpigget gat(finne)”, hvilket er et ret uheldigt navn, da der er tre pigge i gatfinnen. Artsnavnet *labrax* er det navn, der blev brugt om arten i det antikke Grækenland (Smitt 1892), og det hentyder til, at den blev opfattet som glubsk/grådig.

Udseende og kendetegn

Kroppen er slank, langstrakt og let sammentrykt. Hovedet udgør knap en fjerdedel af totallængden. Bagkanten af forgællelåget er tydeligt savtakket, og på underkanten af forgællelåget, hvor savtakkerne er størst, peger de fremad. Bagkanten af gællelåget er forsynet med to flade pigge, hvoraf den nederste, der sidder ved gællelågets spids, er mest veludviklet og spids, mens den øverste ofte er noget afrundet. Munden er endestillet og kan skydes en smule frem, når den åbnes. Set fra siden rager underkæben lidt længere frem end overkæben. I kæberne sidder adskillige rækker af små, spidse og krumme tænder. Også på ganebenene, tungebenet og plovskærbenet sidder der adskillige rækker af små spidse tænder. På plovskærbenet dækker tænderne et halvmåneformet område fortil. Der er 23-25 gællegitterstave på forreste gællebue (Heemstra 2016). Øjnenes diameter er omtrent som halvdelen af snudelængden eller lidt større, og de udgør ca. en syvendedel af hovedlængden. Kroppen er dækket af kraftige, fastsiddende, lettere ru kamskæl. Skællene på gællelågene og i panden er glatskæl (Smitt 1892). Sidelinjen er fuldstændig med 52-74 (oftest 70) skæl (Wheeler 1969; Tortonese 1986).

Basis af de to meget tætsiddende rygfinner er lige lange. Den forreste rygfinne, der er anbragt i en fure, består af 7-10 (oftest 9) kraftige pigstråler, mens den bageste rygfinne består af én pigstråle efterfulgt af 12-13 blødstråler. Gatfinnen har 3 pigstråler forrest efterfulgt af 10-12 blødstråler. Brystfinnerne er korte og afrundede og består af 16-19 blødstråler. Bugfinnerne er en smule længere end brystfinnerne, og de består af en enkelt pigstråle og 5 blødstråler. Halefinnen er svagt kløftet.

Ryggen er blåsort, blågrå, grålig eller grønlig. Siderne er sølvgrå og kan have et bronzeskær. Bugen er hvidlig og har undertiden et svagt rødligt eller gulligt skær. På øverste del af gællelåget findes en diffus, mørk plet, der varierer i størrelse og intensitet. Øjet har en gullig ring omkring pupillen. Sidelinjen er gråhvid.

Yngel op til ca. 10 cm har svage mørke pletter på den øvre del af kroppen, mens de voksne mangler pletter på kroppen.

Den officielle lystfiskerrekord (IGFA) er et eksemplar på 103 cm og 10,12 kg fanget ved Pirou i Nordfrankrig den 28. maj 1999, og dette er det længste eksemplar, der er fundet omtalt. Der er imidlertid fundet flere oplysninger om tungere fisk. Fx nævner Fiedler (1991) en maksimalvægt på 12 kg, Curry-Lindahl (1985) skriver, at maksimalvægten er 14 kg, og Heemstra (2016) skriver, at arten kan opnå en vægt af 16 kg. Den største havbars, der er registreret i Atlasdatabasen er et eksemplar på 7,0 kg og 82 cm, der blev fanget ved Hanstholm den 31. juli 2018. Fisken blev

anmeldt som lystfiskerrekord, men blev ikke godkendt, da den var vejet på en badevægt. Den gældende lystfiskerrekord er en havbars på 5,426 kg og 76,5 cm, der blev fanget ved Agger den 31. august 2014. Blandt andre store eksemplarer kan nævnes, at en havbars på 6,3 kg og 83 cm blev skudt under UV-jagt på Vestkysten den 18. september 2016. Ifølge Sportsfiskeren nr. 10, 2002 blev en havbars på 6 kg fanget i garn i Vejle Fjord i 2002. De fleste af de danske fisk, hvor længden er kendt, har været 20-50 cm. Alle steder regnes fisk over 60 cm som ret sjældne.

Forvekslingsmuligheder

Havbarsen bliver ofte sammenlignet med aborren, men den minder faktisk mere om sandarten i både kropsbygning og farve. Den kan bl.a. kendes fra dem begge på det lavere antal pigstråler i den forreste rygfinne. Hvor havbarsen har 7-10, har aborren 12-17 og sandarten 13-18. Hverken aborren eller sandarten har havbarsens mørke plet på gællelåget, og aborren er meget let at genkende på de mørke tværstriber. Det er naturligvis kun i vore brakke områder, at forveksling mellem de arter kan komme på tale, og det er næppe et udbredt problem, da havbarsen er mest almindelig ved Vestkysten, hvor de andre arter ikke forekommer.

Fra ørnefisken (*Argyrosomus regius*), som den minder lidt om, kendes den bl.a. på, at basis af de to rygfinner er lige lange, mens basis af den bageste rygfinne er dobbelt så lang som basis af den forreste hos ørnefisken. Der kendes for øvrigt ingen dokumenterede fangster af ørnefisk fra vore farvande.

Specielt ynglen, der har svage pletter på ryggen, kan forveksles med plettet havbars (længere mod syd, hvor begge arter findes). Voksne eksemplarer af almindelig havbars mangler de tydelige pletter, som findes hos den plettede havbars. Tænderne på plovskærbenet kan også bruges til at adskille arterne, idet de danner en halvmåne hos den almindelige havbars og har form som et anker hos den plettede havbars. Endvidere har den almindelige havbars glatskæl på hovedet, mens den plettede havbars har kamskæl (Tortonese 1986).

Udbredelse

Generel udbredelse

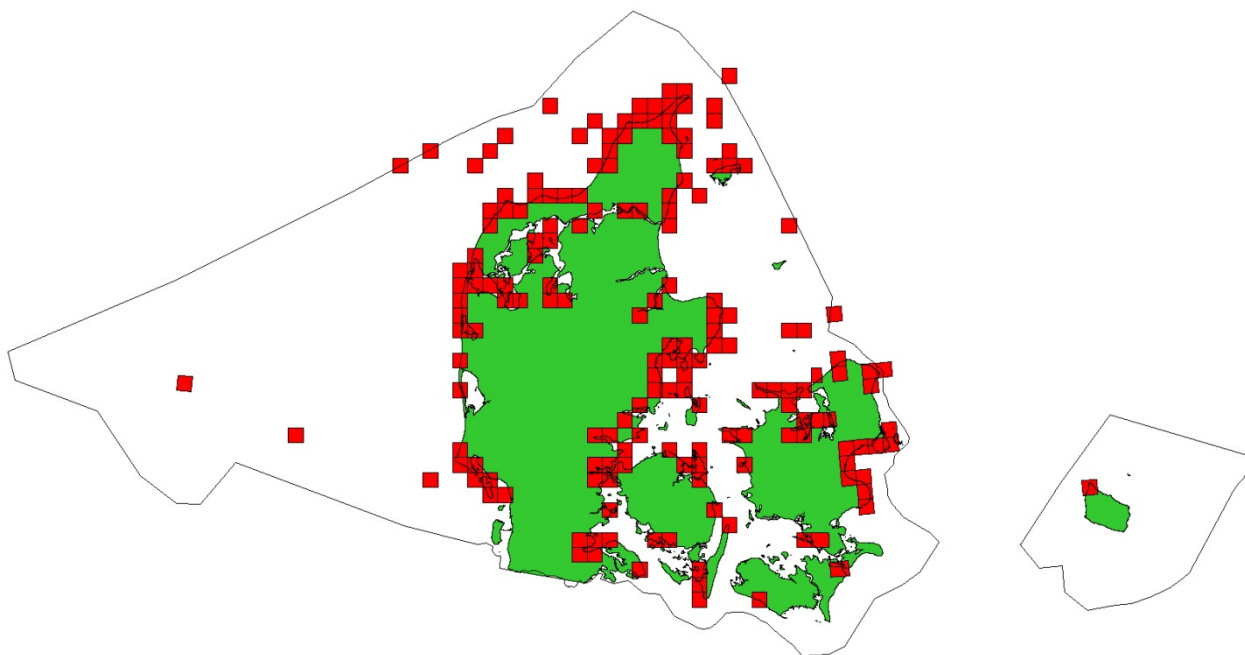
Havbarsen er udbredt i Nordøstatlanten fra det nordlige Norge og det sydlige Island til Senegal samt ved De Kanariske Øer og De Kapverdiske Øer. Desuden findes den i Middelhavet og Sortehavet (Tortonese 1986; Jónsson & Pálsson 2006; Heemstra 2016). Hovedudbredelsen er i Middelhavet og de tilstødende dele af Atlanterhavet. I de skandinaviske farvande forekommer den primært som sommer- og efterårsgæst på fødevandring, og den kommer kun meget sjældent længere ind end i den vestlige Østersø. Kullander & Dellings (2012) nævner imidlertid, at den er fundet helt til skærgården ved Aspöja, der ligger lidt nordvest for Gotland. I Norge er nordgrænsen ifølge Collett (1875) Tromsø-området, hvor et eksemplar blev fanget i 1873. I de seneste årtier er arten blevet mere hyppig i hele Skandinavien, ligesom den også er blevet mere almindelig ved den nordlige del af De Britiske Øer (Jennings & Ellis 2015).

Udbredelse i Danmark

Selvom det er den almindelige opfattelse, at arten først har indfundet sig i vore farvande i de seneste årtier, kendes en del historiske fangster. Krøyer (1838-40) nævner, at en havbars blev fanget i Horsens Fjord den 12. august 1824, og at endnu et eksemplar blev fanget samme sted den 18. november samme år. Han nævner også, at arten skal være fanget i Limfjorden (uden år), og at fiskerne i Kolding Fjord undertiden fanger en fisk, de kalder sandørred, og som ud fra beskrivelsen kan være havbars. Endelig nævner han, at fiskerne ved Agger i Limfjorden undertiden fanger en lille sølvfarvet aborrefisk, som de kalder havaborre, men om det er havbars, er uvist. Winther (1879) skriver, at to eksemplarer på 21 og 28 cm blev fanget i Limfjorden ved Skive i henholdsvis august og september 1867. Den 2. november 1867 blev et eksemplar også fanget ved Skagen. I september 1868 efter blev et eksemplar på 27 cm fanget i Hjarbæk Fjord, og i december samme år

blev to eksemplarer på 21 og 26 cm fanget ved Skive. Den 16. februar 1869 blev et eller flere eksemplarer fanget i Randers Fjord, og Winther (1879) nævner også, at Zoologisk Museum sammen med flere af de førnævnte fisk har en havbars på ca. 33 cm fanget i Kattegat (uden præcis lokalitet) den 15. juli 1869. Naturhistorisk Museum i Göteborg har også to eksemplarer fra Skagen fra henholdsvis oktober og november 1869. Fra resten af 1800-tallet er det lykkedes Fiskeatlasset at finde frem til en god håndfuld registreringer mere fra Limfjorden, og der er også registreringer fra Nyborg, Kolding Fjord, Det Sydfynske Øhav og Frederikshavn.

I begyndelsen af 1900-tallet blev arten registreret ved Fredericia, ved Orø i Isefjorden, i Vejle Fjord, ved Frederikshavn og i Nyborg Fjord. Otterstrøm (1912) skriver, at der er fanget forholdsvis mange i det nordlige Kattegat, men om han kender til flere fangster end de allerede omtalte, er uvist. I de kommende mange år blev arten betragtet som en meget sjælden fisk, og fangster fra især de indre farvande blev jævnligt omtalt i pressen, da de blev betragtet som store sjældenheder. I Atlasdatabasen findes typisk ca. fem registreringer pr. årti, og af dem kan bl.a. nævnes: ved Juelsminde (1917), Nissum Fjord (1922), ved Frederikshavn (1923), Ålbæk Bugt (1927), Ho Bugt (1938), mellem Nyborg og Lundeborg (1944), ved Køge (1949), ved Esbjerg (1953), ved Kerteminde (1954), ved Hirsholmene (1959), ved Kikhavn nær Hundested (1966), Indre del af Isefjorden (1967) og Randers Fjord (1972 og 1976).

Figur 1. Udbredelse af havbars i danske farvande.

Op gennem 1980'erne var der en svag stigning i antallet af registreringer, og fra omkring 1990 ændrede udbredelsesmønstret sig tydeligt, så arten blev en mere regelmæssig gæst – noget som sikkert kan kobles til stigende havtemperaturer og som også er brugt som forklaring på den stigning, man har set ved den nordlige del af De Britiske Øer samt i Norge og Sverige. Siden 1990 er arten registreret nærmest hvert år og ofte adskillige gange hvert år – en stigning som især har kunnet ses i de år, hvor Fiskeatlasset har lavet et opsøgende arbejde for at finde frem til fangster. Flest registreringer er der fra 2010, hvor der er mere end 50 separate registreringer i Atlasdatabasen. UV-jægere har dog oplyst til Fiskeatlasset, at bestanden virkede ekstra stor i 2015, hvor en masse mindre eksemplarer dukkede op ved bl.a. høfderne på Harboøre Tange og Agger Tange.

Fangsterne fra de seneste årtier har været fordelt over store dele af vore farvande. Kun langs Vestkysten optræder arten i større antal – især nord for Limfjorden. I 2016 blev der dog fanget et

større antal små eksemplarer i Ringkøbing Fjord (pers. komm. Niels Kastbjerg). I den sydøstlige del af landet er der meget langt mellem registreringerne. Arten er dog fundet ved både Als, Langeland, Lolland og Falster i årene efter årtusindeskiftet. Længere mod øst i Østersøen er havbarsen en meget sjælden gæst, og fra farvandet ved Bornholm kendes kun en enkelt registrering. Det drejer sig om et eksemplar på godt 3 kg, der blev fanget i et skrubbegarn ved Allinge i november 2011 (pers. kom. Poul Stadler).

Havbarsen optræder herhjemme primært som sommer- og efterårsgæst, når vandet er varmest. Der er dog registreringer fra alle årets måneder, så det sker, at fiskene overvintrer i vore farvande – bl.a. i farvandet nord for Skagen. Om vinteren opsøger de normalt forholdsvis dybt vand, men det sker også, at de samler sig ved kraftværkernes kølevandsudløb. Fx har arten flere gange overvintret i det varme vand ved Asnæsværket ved Kalundborg. Det er også sket, at enkelte fisk fra bl.a. Asnæsværket og Enstedværket er undsluppet, dengang man havde opdræt på stedet, men undslupne fisk har så vidt vides aldrig været registreret i større stil i naturen herhjemme, som man kender det med fx regnbueørreden.

Kortlægning

Kortlægningen af artens forekomst i 1800-tallet og første del af 1900-tallet er primært baseret på litteraturkilder samt på de fisk, der findes i samlingen på Zoologisk Museum. Senere er der især tale om lystfiskernes fangstrapporter, og havbarsen er et godt eksempel på en art, hvis udbredelse primært er kortlagt ved hjælp af rekreativt fiskeri. Den kystnære levevis betyder nemlig, at arten kun meget sjældent optræder i traditionelle fiskeundersøgelser, der typisk forgår på dybere vand et stykke fra kysten. Lystfiskeri står bag ca. 45 % af alle de registreringer i Atlasdatabasen, hvor metoden er kendt. Da det især er kystfiskerne, der fanger havbars under fiskeri efter havørreder, er udbredelsen ved Vestkysten, hvor arten er mest talrig, sandsynligvis noget underestimeret, for her fiskes især på grund af vestenvinden noget mindre intensivt end i resten af landet. Også undervandsjægere og fritidsfiskere har været en vigtig kilde til viden. Blandt erhvervsfiskerne er det især bundgarnsfiskerne, der har meldt om fangster.

Biologi

Levesteder og levevis

Havbarsen opfattes overvejende som en kystfisk. De mindre fisk samler sig ofte i brændingen, mens større eksemplarer hyppigt findes på steder med strøm, klipper, stenrev og havne, og de holder også til omkring vrage (Purnell et al. 2004). Fiskene tåler meget store udsving i saltholdigheden, og de har en forkærlighed for brakvand. Især ynglen samler sig ofte i deltaområder og laguner, og undertiden træffes de i rent ferskvand, hvor de kan strejfe et stykke op i åer og floder (Muus 1970; Kottelat & Freyhof 2007). Herhjemme er arten fx flere gange fanget i den nedre del af Ribe Vesterå. Arten findes dog også på mange andre biotoper, bl.a. sandbund, mudderbund og i tangbælterne (Wheeler 1969). Om vinteren trækker fiskene som regel væk fra kysterne (og i den nordlige del af udbredelsesområdet også mod syd). De fleste forfattere skriver, at fiskene om vinteren træffes ned til 75-100 m, men i ICES-regi er de fanget helt ned til 162 meters dybde (Jennings & Ellis 2015), og Heemstra (2016) skriver, at de findes ned til ca. 200 meters dybde. De yngre eksemplarer optræder mest som stimefisk, mens de ældre træffes i små grupper eller enkeltvis.

Havbarsen er en forholdsvis varmekrævende art, og i vore farvande forekommer den som nævnt primært som sommer- og efterårsgæst. I de seneste år er der dog gjort en del fangster i området nord for Skagen også om vinteren (pers. komm. Jess Wittus Hansen). Den tåler temperaturer fra 5-26 °C. Cheung et al. (2013) angiver optimaltemperaturen til at være ca. 11 °C, hvilket umiddelbart lyder meget lavt. I hvert tilfælde holdes vintertemperaturen i forbindelse med landbaseret opdræt i middelhavsområdet gerne på 13-18 °C (Bagni 2017), og ved Portugal fandt man de største tætheder af juvenile ved 22-24 °C (Cabra & Costa 2001). Både herhjemme og i udlandet har man observeret, at fiskene ofte samler sig på steder med udløb af varmt vand som fx ved kraftværker (Pawson &

Eaton 1999), og i kølevandskanalerne ved Asnæsværket har fiskene flere gange overvintret. De fleste steder i den nordlige del af udbredelsesområdet trækker havbarserne sydpå om vinteren, og mærkningsforsøg fra Sydengland har vist, at de kan tilbagelægge mange hundrede kilometer i forbindelse med deres vandringer (Quale et al. 2009). Det er meget sjældent at finde fisk herhjemme, som er bukket under fra kulden – som man kender det fra fx klumpfisk. Den globale opvarmning vil uden tvivl rykke artens udbredelse mod nord, og de brakke danske farvande vil passe havbarsen godt. Knoglefund fra stenalderboplads i den såkaldte Atlantiske Periode (ca. 7000-3900 f. Kr.), hvor vandtemperaturen var nogle grader højere end i nutiden, tyder på, at arten var mere almindelig dengang (Enghoff et al. 2007).

Fødevalg

Fiskene er hurtige og udprægede rovfisk, der opfattes som mere eller mindre altædende opportunist, og de har ry for at være glubske. Som voksne lever de især af mindre stimefisk som smelt, tobiser, sild, brislinger og makreller, og de tager også små torskefisk (Wheeler 1969; Muus 1970; Kelley 1987; Pickett & Pawson 1994). Foruden fisk består føden også af krebsdyr, bløddyr (bl.a. blæksprutter) og børsteorme. I forbindelse med akvakultur kan fiskene opfodres på næsten udelukkende vegetabilsk foder (Kaushik et al. 2004), men på grund af kannibalisme er det nødvendigt at størrelsessortere fiskene med mellemrum (Bagni 2017). Den spæde yngel lever af vandlopper og larver af forskellige hvirvelløse dyr (Jennings & Ellis 2015), og efterhånden tager de også tanglopper, tanglus, pungrejer og rejer (Wheeler 1969; Cabral & Costa 2001). Hvis temperaturen kommer under 6-7 °C holder fiskene op med at tage føde til sig (Kelley 2002).

Reproduktion og livscyklus

I den nordlige del af udbredelsesområdet bliver fiskene kønsmodne i en alder af 4-8 år, mens de er 2-5 år i Middelhavet. Hannerne bliver gerne kønsmodne nogle år før hunnerne (Heemstra 2016; Bagni 2017), og i dambrug kan de blive kønsmodne allerede efter 1 år (Haffray et al. 2006). Ved England er hannerne 32-36 cm, når de bliver kønsmodne, mens hunnerne er mindst 42 cm (Pawson & Pickett 1996). Ved Tunesien er hannerne ca. 25 cm, når de bliver kønsmodne, mens hunnerne er ca. 32 cm (Heemstra 2016). Fiskene leger over en ret lang periode afhængig af levestedet. Samlet foregår legen i perioden fra december til august, når havtemperaturen overstiger ca. 9 °C. I et forsøg lykkedes det ikke at udklække æggene ved temperaturer under 9,7 °C og over 16,8 °C (Jennings & Pawson 1991). I Middelhavet yngler fiskene fra januar til marts (Tortonese 1986). Ved den sydlige del af De Britiske Øer, som er det nærmeste yngleområde, forgår legen fra marts til august. Havbarsen yngler ikke i danske farvande.

De fleste nyere kilder nævner, at legen foregår pelagisk et stykke til havs, men man ser også ofte anført, at legen kan foregå ved kysten, og Curry-Lindahl (1985) skriver, at den også yngler i ferskvand. Det er sandsynligvis ikke rigtigt, at den kan yngle i ferskvand, men ellers ser den ud til at være meget fleksibel, hvad ynglestedet angår. I begyndelsen af sæsonen yngler fiskene nogle steder et stykke til havs, mens gydepladserne flytter tættere på land, efterhånden som temperaturen stiger (Jennings & Ellis 2015).

Antallet af æg er stort, og hver hun kan gyde fra ca. 200.000 til 2,5 mio. afhængig af dens størrelse (Mayer et al. 1990; Jennings & Ellis 2015). Æggene måler 0,9-1,2 mm i diameter hos fisk i Middelhavet, mens de er 1,2-1,5 mm i diameter ved De Britiske Øer (Miller & Loates 1997). De gydes over flere omgang (typisk 3-4), og de klækkes afhængig af temperaturen efter ca. 6-7 døgn. Ifølge Miller & Loates (1997) måler larverne 3,61-4,05 mm ved klækningen, men andre forfattere skriver, at de er op til 4,5 mm. De er forsynet med blommesæk i omkring en uge. Både æg og larver er pelagiske.

Havbarser kan ifølge mange forfattere i sjældne tilfælde blive mindst 30 år gamle.

Vækst og økologi

Væksten er forholdsvis langsom, og typisk er fiskene 5 år om at blive 35 cm, 10 år om at blive 55 cm og 15 år om at blive 65 cm (Jennings & Ellis 2015). Hunnerne vokser en smule hurtigere end hannerne. I forbindelse med opdræt opnår fiskene en salgsstørrelse på 4-500 g i løbet af 18-37 måneder afhængig af produktionsformen (Bagni 2017).

Havbarsen er en vigtig rovfisk i kystzonen i især Sydeuropa, men i hvor stor grad den er i stand til at regulere mængden af sine byttedyr er dårligt undersøgt. I forbindelse med ekstensivt opdræt i kystlaguner, som afspærres i en periode, når ynglen er trukket derind, kan man se, at fiskene har stor betydning for mængden af smådyr, som reduceres kraftigt (Bagni 2017). Særligt ynglen må være en vigtig fødekilde for større rovfisk, men der er ikke fundet oplysninger om emnet.

Forvaltning, trusler og status

Havbarsen regnes som Livskraftig (LC) i den internationale rødliste fra IUCN, da den er vidt udbredt og ikke står overfor umiddelbare trusler (Freyhof & Kottelat 2008). Der har dog vist sig, at arten kan opdeles i forskellige bestande, der bør forvaltes separat (Bahri-Sfar et al. 2000; Pawson et al. 2007a,b). Udslip af fisk fra akvakultur kan derfor medføre en genetisk forurening af bestandene, hvilket betragtes som en trussel (Haffray et al. 2006). Et hårdt fiskepres har nogle steder medført tegn på overfiskning, så de seneste år er der indført strenge restriktioner for fiskeriet i dele af EU. I Irland blev kommercielt fiskeri forbudt allerede i 1990 (Jennings & Ellis 2015). I Danmark er der et mindstemål på 42 cm for fisk fanget i Nordsøen (herunder Nissum Fjord, Ringkøbing Fjord og Limfjorden), Skagerrak og Kattegat. I de øvrige farvande er der intet mindstemål. Der er desuden de seneste år indført fredningstid og fangstbegrænsninger for fiskeriet i Nordsøen (herunder Nissum Fjord, Ringkøbing Fjord og Limfjorden). Disse begrænsninger, som også gælder det rekreative fiskeri, opdateres løbende i forhold til den biologiske rådgivning. I 2019 var arten fx fredet fra 1. november til 31. marts (catch-and-release tilladt), og fra 1. april til 31. oktober måtte der beholdes én fisk pr. fisker pr. dag.

Menneskets udnyttelse

I løbet af de seneste ca. 50 år har havbarsen fået stor kommerciel betydning, og det er en af Sydeuropas mest værdsatte spisefisk. Ifølge FAO (2014) var de årlige landinger i perioden 2003-2012 mellem 7.647 og 11.826 ton. De danske fangster er uden betydning og svingede i den samme periode mellem 0 og 4 ton om året.

Fangsten af fisk i naturen er dog intet at regne mod produktionen i akvakultur (saltvandsdamme og netbure i havet), hvor havbarsen er en helt central art i Middelhavet og en af de helt store succeser i fiskeopdrættets historie. Dette skyldes bl.a., at det er en art, der er let at opdrætte og som opnår en høj salgspris. Opdrættet tog sin begyndelse i slutningen af 1960'erne, hvor Frankrig og Italien konkurrerede om at masseproducere yngel, og fra slutningen af 1980'erne begyndte en egentlig storproduktion i Grækenland, Italien og Tyrkiet. Siden er andre middelhavslande som fx Kroatien, Spanien og Ægypten kommet med, og i 2014 var produktionen steget til 156.449 ton (Bagni 2017). Også i Danmark har der flere steder været eksperimenteret med opdræt af arten – typisk i forbindelse med kraftværker, hvor kølevandet har kunnet anvendes til at hæve temperaturen i dambrugene. I 1980'erne og 1990'erne blev havbarsen i perioder opdrættet ved bl.a. Asnæsværket i Kalundborg, Enstedværket i Aabenraa samt i opdrætsanlæg i Hirtshals. Nu opdrættes havbarsen så vidt vides ikke længere i Danmark, og de fisk, der findes i handlen herhjemme, kommer primært fra opdræt i Grækenland og Tyrkiet.

Som sportsfisk er havbarsen højt estimeret, da den er kendt for at give en forrygende og meget hidsig fight, og det er en af de vigtigste sportsfisk ved kysterne af bl.a. Sydengland, Frankrig, Spanien og Portugal. Her er havbarsen for fiskeriet, hvad havørreden er herhjemme. Ved England er det rekreative fiskeri af samme størrelsesorden som det kommercielle (Pawson et al. 2007b), og det

franske rekreative fiskeri i Den Engelske Kanal og ved Biscayen blev vurderet til at være hele 2.359 ton (ICES 2012). Fiskene kan fanges på de samme metoder (flue og blink), som man anvender til normalt kystfiskeri efter havørreder, men i de seneste år er vægtbelastede gummiagn (fx tobisimitationer) blevet meget populære, da de er mere effektive. Også bundtackler med naturlig agn som sandorme, rejer, blæksprutter, tobiser, sild, makreller eller små krabber regnes som meget effektive og er den mest benyttede metode nogle steder (fx i England). Især i bølgeslagszonen, hvor vandet er oprørt og grumset, er naturlig agn som regel det mest effektive. Fiskene kan fanges hele døgnet, men man har ofte det bedste fiskeri morgen og aften. Herhjemme var arten tidligere for fåtallig til et målrettet fiskeri, men i de seneste årtier er den blevet så talrig ved især Vestkysten, at det er muligt at fiske målrettet efter den. Populære steder er fx Hanstholm og Hirtshals samt høfderne ved strækningen fra Fjaltring til Agger. De samme steder er UV-jægerne også begyndt at jage arten, og selvom sigtbarheden ofte er dårlig på Vestkysten, har mange succes med forehavendet. I en årrække har UV-jagten ofte været bedrevet om natten, men da jagt med harpun om natten er blevet forbudt fra 2019, foregår det nu om dagen. Fiskene gemmer sig ofte i huler i stensætningerne, og de kan lokkes til ved at lave en "ungh-lyd" med struben, mens jager.

Referencer

Bagni, M. 2017. Cultured Aquatic Species Information Programme. *Dicentrarchus labrax*. FAO Fisheries and Aquaculture Department [online]. Rome.

Bahri-Sfar, L. Lemaire, C., Ben Hassine, O.K. & Bonhomme, F. 2000. Fragmentation of sea bass populations in the western and eastern Mediterranean as revealed by microsatellite polymorphism. *Proceedings of the Royal Society B* 267: 929-935.

Cabral, H. & Costa, M.J. 2001. Abundance, feeding ecology and growth of 0-group sea bass, *Dicentrarchus labrax*, within the nursery areas of the Tagus estuary. *Journal of the Marine Biological Association of the United Kingdom* 81: 679-682.

Cheung, W.L., Watson, R. & Pauly, D. 2013. Signature of ocean warming in global fisheries catch. *Nature* 497: 365-368.

Collett, R. 1875. Norges Fiske, med Bemærkninger om deres Udbredelse. Videnskabs-Selskabets Forhandlinger for 1874. Tillægshæfte.

Curry-Lindahl, K. 1985. Våra fiskar. Havs- och sötvattensfiskar i Norden och övriga Europa. P.A. Norstedt & Söners Förlag.

Enghoff, I.B., MacKenzie, B.R. & Nielsen, E.E. 2007. The Danish fish fauna during the warm Atlantic period (ca. 7000–3900 bc): Forerunner of future changes? *Fisheries Research* 87: 167-180.

Fiedler, K. 1991. Lehrbuch der Speziellen Zoologie. Band II: Wirbeltiere. 2. Teil: Fische. D. Starck (ed.). Gustav Fischer Verlag, Jena.

Freyhof, J. & Kottelat, M. 2008. *Dicentrarchus labrax*. The IUCN Red List of Threatened Species 2008: e.T135606A4159287.

Haffray, P., Tsigenopoulos, C.S., Bonhomme, F., Chatain B., Magoulas A., Rye, M., Triantafyllidis, A. & Triantaphyllidis, C. 2006. European sea bass - *Dicentrarchus labrax*. In: Crosetti, D., Lapègue, S., Olesen, I. & Svaasand, T. (eds.). Genetic effects of domestication, culture and breeding of fish and shellfish, and their impacts on wild populations." GENIMPACT project: Evaluation of genetic impact of aquaculture activities on native populations. A European network.

Heemstra, P.C. 2016. Moronidae, Temperate basses. P. 2351-2354 in: Carpenter, K.E. & De Angelis, N. (eds.). The living resources of the eastern central Atlantic. Volume 4. Bony fishes part 2 (Perciformes to Tetradontiformes) and Sea turtles. FAO species identification guide for fishery purposes.

ICES 2012. Report of the working group on assessment of new MoU species. International Council for the Exploration of the Sea, Copenhagen. ICES Document CM 2012/ACOM:20.

Jennings, S. & Ellis, J.R. 2015. Bass (Moronidae). P. 324-327 in: Heesen, H.J.L, Daan, N. & Ellis, J.R. (eds.). Fish atlas of the Celtic Sea, North Sea, and Baltic Sea. Wageningen Academic Publishers.

Jennings, S. & Pawson, M.G. 1991. The development of bass, *Dicentrarchus labrax*, eggs in relation to temperature. Journal of the Marine Biological Association of the United Kingdom 71(1): 107-116.

Jónsson, G. & Pálsson, J. 2006. Íslenskir fiskar. Vaka-Helgafell.

Kaushik, S.J., Covès, D., Dutto, G. & Blanc, D. 2004. Almost total replacement of fish meal by plant protein sources in the diet of a marine teleost, the European seabass, *Dicentrarchus labrax*. Aquaculture 230: 391-404.

Kelley, D.F. 1987. Food of bass in U.K. waters. Journal of the Marine Biological Association of the United Kingdom 67: 275-286.

Kelley, D.F. 2002. Abundance, growth and first-winter survival of young bass in nurseries of south-west England. Journal of the Marine Biological Association of the United Kingdom 82 307-319.

Kottelat, M. & Freyhof, J. 2007. Handbook of European Freshwater Fishes. Kottelat, Cornol, Switzerland and Freyhof, Berlin, Germany.

Krøyer, H. 1838-1840. Danmarks Fiske. Første Bind. S. Triers Officin, København.

Kullander, S.O. & Delling, B. 2012. Ryggsträngsdjur: Strålfeniga fiskar, Chordata: Actinopterygii. Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. ArtDatabanken, Sveriges lantbruksuniversitet.

Mayer, I., Shackley, S.E. & Witthames, P.R. 1990. Aspects of the reproductive biology of the bass, *Dicentrarchus labrax* L. II. Fecundity and pattern of oocyte development. Journal of Fish Biology 36: 141-148.

Miller, P.J. & Loates, M.J. 1997. Fish of Britain & Europe. Collins Pocket Guide. HarperCollinsPublishers.

Muus, B.J. 1970. Fisk I-II. I: Hvass, H. (red.). Danmarks Dyreverden Bind 4+5. Rosenkilde og Bagger.

Pawson, M.G. & Eaton, D.R. 1999. The influence of a power station on the survival of juvenile sea bass in an estuarine nursery area. Journal of Fish Biology 54: 1143-1160.

Pawson, M.G. & Pickett, G.D. 1996. The annual pattern of condition and maturity in bass, *Dicentrarchus labrax*, in waters around England and Wales. Journal of the Marine Biological Association of the United Kingdom 76(1): 107-125.

Pawson, M.G., Pickett, G.D. Leballeur, J., Brown, M. & Fritsch, M. 2007a. Migrations, fishery interactions, and management units of sea bass (*Dicentrarchus labrax*) in Northwest Europe. ICES Journal of Marine Science 64: 332-345.

Pawson, M.G., Kupschus, S. & Pickett, G.D. 2007b. The status of sea bass (*Dicentrarchus labrax*) stocks around England and Wales, derived using a separable catch-at-age model, and implications for fisheries management. ICES Journal of Marine Science 64: 346-356.

Pickett, G.D. & Pawson, M.G. 1994. Sea bass. Biology, exploitation and management. Fish and Fisheries Series, 12. Chapman and Hall, London.

Purnell, G., Yates, A. & Dawn, C. 2004. Lystfisker Håndbogen. Parragon.

Quale, V.A., Righton, D., Hetherington, S. & Pickett, G.D. 2009. Observations of the Behaviour of European Sea Bass (*Dicentrarchus labrax*) in the North Sea. Reviews: Methods and Technologies in Fish Biology and Fisheries 9: 103-119.

Smitt, P.A. 1892. Skandinaviens Fiskar, Text I. P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm.

Tortonese, E. 1986. Moronidae. P. 793-796 in: Whitehead, P.J.P, Bauchot, M.-L., Hureau, J.-C., Nielsen, J. & Tortonese, E. (eds.). Fishes of the North-eastern Atlantic and the Mediterranean, volume II. Unesco.

Wheeler, A. 1969. The Fishes of the British Isles and North-West Europe. MacMillian and Co Ltd., London.

Winther, G. 1879. Prodrömus Ichthyologiæ Danicæ Marinæ. Fortegnelse over de i danske farvande hidtil fundne Fiske. Naturhistorisk Tidsskrift 3. R. 12. B 1-2. H.